

Dz.U. 1990 Nr 31 poz. 189

UCHWAŁA

TRYBUNAŁU KONSTITUCYJNEGO

**z dnia 2 maja 1990 r.
(W. 2/89)**

w sprawie wykładni art. 1 i 3 ustawy z dnia 29 maja 1989 r. o przebaczeniu i puszczeniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń (Dz. U. Nr 34, poz. 179)

Trybunał Konstytucyjny w pełnym składzie:

Przewodniczący: prezes TK Mieczysław Tyczka

Sędziowie TK: Czesław Bakalarski (sprawozdawca)
Tomasz Dybowski
Antoni Filcek
Henryk Groszyk
Wojciech Łączkowski
Maria Łabor-Soroka
Leonard Łukaszuk
Remigiusz Orzechowski
Janina Zakrzewska
Andrzej Zoll (sprawozdawca)

po rozpoznaniu na posiedzeniu w dniu 2 maja 1990 r., w trybie art. 11 a ust. 2 ustawy z dnia 29 kwietnia 1985 r. o Trybunale Konstytucyjnym (Dz. U. Nr 22, poz. 98, ze zm. Dz. U. z 1987 r. Nr 21, poz. 123, z 1989 r. Nr 34, poz. 178, Nr 73, poz. 436, z 1990 r. Nr 3, poz. 16 i Nr 6, poz. 35) wniosku Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 29 listopada 1989 r. o powszechnie obowiązującą wykładnię przepisów art. 1 pkt 4 i art. 3 ustawy z dnia 29 maja 1989 r. o przebaczeniu i puszczeniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń (Dz. U. Nr 34, poz. 179) - dotyczącego wątpliwości:

1. jak należy rozumieć „zakres czasowy” dokonania występków przewidzianych w art. 1 pkt 4 ustawy z dnia 29 maja 1989 r. popełnionych przy przeciwdziałaniu strajkom lub akcjom protestacyjnym albo innym naruszeniom bezpieczeństwa lub porządku publicznego z powodów politycznych?

2. czy użyte w art. 1 pkt 4 powołanej ustawy wyrażenie „z powodów politycznych” odnosi się do naruszeń bezpieczeństwa lub porządku publicznego, czy też motywów podjęcia przeciwdziałania strajkom lub akcjom protestacyjnym albo innym naruszeniom bezpieczeństwa lub porządku publicznego?

3. czy na podstawie art. 3 powołanej ustawy jest dopuszczalne umorzenie postępowania karnego, mimo że sprawcy występów, podlegających umorzeniu na mocy tego przepisu, nie zostali wykryci.

ustalił:

1. Art. 1 pkt 4 powołanej ustawy obejmuje tylko występkę popełnioną bądź przy przeciwstawianiu się strajkom lub akcjom protestacyjnym albo innym naruszeniom bezpieczeństwa lub porządku publicznego z powodów politycznych, bądź przy bezpośrednim zapobieganiu tym zdarzeniom. Art. 1 pkt 4 nie obejmuje występów popełnionych po ustaniu zdarzeń, o których mowa w tym przepisie, występów popełnionych na szkodę uczestnika tych zdarzeń po uniemożliwieniu mu dalszego w nich uczestnictwa, a także popełnionych przy okazji tych przeciwdziałań.

2. Powody polityczne, o których mowa w art. 1 pkt 4 powołanej ustawy, odnoszą się do innych niż strajki lub akcje protestacyjne naruszeń bezpieczeństwa lub porządku publicznego, którym przeciwdziałali sprawcy występów objętych abolicją.

3. Do zastosowania abolicji (art. 3) konieczne jest ustalenie zarówno znamion przedmiotowych, jak i podmiotowych występów, o których mowa w art. 1 powołanej ustawy. W szczególności niezbędne jest ustalenie powodów politycznych naruszenia porządku prawnego, przy czym ustalenie to w przypadku przestępstw określonych w art. 1 pkt 1 część pierwsza lub w pkt 2 zależne jest od konkretnych motywów, którymi kierował się sprawca występkę. Natomiast w przypadku występów określonych w art. 1 pkt 1 część druga oraz w pkt 3 i 4 motywy polityczne wynikają z charakteru określonych w tych przepisach występów. W konsekwencji więc umorzenie postępowania na podstawie art. 3 powołanej ustawy jest możliwe bez ustalenia sprawcy, gdy dotyczy występów określonych w art. 1 pkt 1 tejże ustawy, popełnionych w związku ze strajkiem lub akcją protestacyjną, oraz w art. 1 pkt 3 i 4, chyba że z okoliczności sprawy wynika, że sprawca nie działał z powodów politycznych. Gdy umorzenie dotyczy pozostałych występów objętych art. 1, wymagane jest ustalenie sprawcy, chyba że z okoliczności sprawy wynika, iż popełnił on występek z powodów politycznych.

UZASADNIENIE

Trybunał Konstytucyjny, po zapoznaniu się ze stanowiskiem Prokuratora Generalnego dotyczącym przedstawionych wyżej wątpliwości Rzecznika Praw Obywatelskich co do wykładni przepisów art. 1 pkt 4 i art. 3 ustawy z 29 maja 1989 r. o przebaczeniu i puszczeniu w niepamięć niektórych przestępstw i wykroczeń (Dz. U. Nr 34, poz. 179), zważył, co następuje:

Wątpliwości przedstawione przez Rzecznika Praw Obywatelskich mają dwa źródła. Pierwsze - w ustawie brak jest jednolitej koncepcji przestępstwa politycznego, jako kryterium stosowania abolicji. Z preambuły wynika, że kryterium tym ma być motyw działania sprawcy, a więc kryterium podmiotowe, podczas gdy art. 1 w niektórych wypadkach (pkt 1 część druga, pkt 3 i 4) ten motyw wyraźnie pomija, przechodząc na przedmiotowe rozumienie

przestępstwa politycznego. Drugie - interpretowana ustawa abolicyjna była już stosowana do czynów także o bardzo dużym stopniu społecznego niebezpieczeństwa, charakteryzujących się np. brutalnością. Dlatego zrozumiałe są wątpliwości dotyczące możliwości tak szerokiego stosowania interpretowanej ustawy abolicyjnej. Trybunał Konstytucyjny, kierując się wartościami, stosownie do których wszelka brutalność zasługuje na szczególne potępienie, uznał za konieczne odrzucenie w tym przypadku wykładni rozszerzającej.

1. „Czasowy zakres” występków objętego art. 1 pkt 4 powołanej ustawy zależy od interpretacji wyrażenia „popelnienie występków przy przeciwdziałaniu”. przez przeciwdziałanie zdarzeniom, o których mowa w art. 1 pkt 4 omawianej ustawy, należy rozumieć działania przeciwstawiające się strajkom lub akcjom protestacyjnym albo innym naruszeniom bezpieczeństwa lub porządku publicznego, tzn. działania zmierzające do likwidacji tych zdarzeń oraz działania mające na celu bezpośrednie zapobiegnięcie takim zdarzeniom. (Por. Słownik Jęz. Polskiego, PWN 1979, t. II s. 959). Nie mieszczą się natomiast w pojęciu przeciwdziałania te zachowania, które zostały podjęte po zakończeniu bezpośrednich interwencji i które nie służą likwidacji zdarzeń, o których mowa w interpretowanym przepisie. Ilustrując tę tezę przykładem, należy przyjąć, że pobicie uczestnika demonstracji po jego zatrzymaniu nie jest występkiem, o którym jest mowa w art. 1 pkt 4 omawianej ustawy.

Interpretacja ograniczająca „przeciwdziałanie” zdarzeniom jedynie do czasu występowania tych zdarzeń jest z punktu widzenia językowego nieuzasadniona. Uniemożliwienie np. wzięcia udziału w akcji protestacyjnej musi być - językowo rzecz ujmując - uznane za przeciwdziałanie tej akcji. Należy tu jednak podkreślić, że czyny popełnione w ramach akcji zapobiegawczej, aby mogły być uznane za popełnione „przy przeciwdziałaniu”, muszą się charakteryzować zbieżnością czasową i miejscową ze strajkiem, akcją protestacyjną lub innym naruszeniem porządku prawnego.

Czyn popełniony „przy przeciwdziałaniu” nie może być także utożsamiany z zachowaniami popełnionymi „przy okazji przeciwdziałania”, tzn. kiedy samo przeciwdziałanie staje się jedynie pretekstem do popełnienia czynów bezprawnych na szkodę osób biorących udział w strajku, akcji protestacyjnej, lub naruszających bezpieczeństwo lub porządek publiczny z powodów politycznych, o czym może świadczyć także szczególna brutalność zachowania.

2. Wykładnia gramatyczna art. 1 pkt 4 wskazuje jednoznacznie, że „powody polityczne”, o których mowa w tym przepisie, odnoszą się do naruszeń bezpieczeństwa lub porządku publicznego. Wniosek ten uzasadnia w szczególności alternatywna budowa zdania, a także porównanie z art. 1 pkt 1. Gdyby ustawodawca „powody polityczne”, o których mowa w pkt 4, chciał odnieść do sprawców występków, do których ma mieć zastosowanie abolicja, to użyłby sformułowania takiego, jakiego użył w art. 1 pkt 1. Nie oznacza to, że motyw działania sprawców tych występków są dla zastosowania abolicji obojętne (p. uzasadnienie do pkt 3). „Powody polityczne”, o których mowa w art. 1 pkt 4, charakteryzują przedmiot czynności wykonawczej.

3. Z preambuły do interpretowanej ustawy wynika, że ustawa ma zastosowanie do osób, które dopuściły się „z powodów politycznych naruszenia porządku prawnego”. Ten motyw działania sprawcy musi być w pewnych przypadkach odrębnie ustalony, gdy nie wynika wprost z charakteru popełnionego występków lub może być związany z charakterem popełnionego występków. Ta założona przez ustawodawcę dwutorowość ustalania motywu

sprawcy koniecznego do zastosowania abolicji tłumaczy różnorodność opisu występów, do których stosuje się abolicję (art. 1 pkt 1-4). W art. 1 pkt 1 ustawodawca łączy powody polityczne z występami popełnionymi nie w związku ze strajkiem lub akcją protestacyjną, gdyż chodzi w tym wypadku o występy o bardzo różnym charakterze, i odrębnie ustalony motyw działania sprawcy pozwala dopiero na stwierdzenie, czy spełniony jest podstawowy warunek stosowania abolicji - powód polityczny. Odrębne ustalanie motywu nie jest już wymagane w przypadku występów popełnionych w związku ze strajkiem lub akcją protestacyjną. Ustawodawca przyjął, że strajki i akcje protestacyjne, które miały miejsce po dniu 31 sierpnia 1980 r. do dnia 29 maja 1989 r., odbywały się z powodów politycznych. Motyw działania sprawcy, uzasadniający stosowanie abolicji, jest więc w tym wypadku przez ustawodawcę założony. Taka sama dwutorowość występuje w pkt 2 i w pkt 3 art. 1. Punkt 2 odnosi się do przestępstw skarbowych i wymaga odrębnego ustalenia motywu politycznego. W pkt 3 ustawodawca znów założył, że występy związane z militaryzacją, popełnione po dniu 31 sierpnia 1980 r. do dnia 29 maja 1989 r., spełniają warunek podmiotowy stosowania abolicji.

Nieco odmienne jest określenie występów podlegających abolicji w art. 1 pkt 4. Występy te zostały w ustawie opisane poprzez charakterystykę przedmiotu bezpośredniego działania. Mają być one popełnione przy przeciwdziałaniu strajkom lub akcjom protestacyjnym (założony przez ustawodawcę powód polityczny) albo innym naruszeniom bezpieczeństwa lub porządku publicznego z powodów politycznych (motyw naruszenia bezpieczeństwa lub porządku publicznego musi być ustalony *in concreto*). Występy, o których mowa w art. 1 pkt 4, ze względu na specyficzny przedmiot czynności wykonawczej, spełniają - zdaniem ustawodawcy - podstawowy warunek abolicji - dopuszczenie się przestępstwa z powodów politycznych.

Z powyższego wynika, że nie wszczynanie postępowania karnego lub jego umorzenie (art. 3) bez ustalenia sprawcy występu jest możliwe tylko w przypadku, gdy z okoliczności sprawy jednoznacznie wynika, że spełnione zostały wszystkie warunki wymagane przez ustawę do zastosowania abolicji, zarówno warunki przedmiotowe, jak i podmiotowe. Warunek podmiotowy (motyw polityczny) nakazuje ustawa w określonych wypadkach ustalać *in concreto* (art. 1 pkt 1 zdanie pierwsze, pkt 2), w innych wypadkach (art. 1 pkt 1 zdanie drugie, pkt 3 i 4) ustawa zezwala na ustalenie warunku podmiotowego *in abstracto* na podstawie opisanego przez ustawodawcę charakteru samego występu. W pierwszym przypadku dla ustalenia motywu konieczne będzie wykrycie sprawcy, chyba że okoliczności popełnienia występu pozwalają przyjąć, że działał on z powodów politycznych. W drugim przypadku ustalanie sprawcy nie jest konieczne, chyba że z okoliczności sprawy wynika, że nie działał on z powodów politycznych.